

# Bouwen en bouwmaterialen

Willem Heijnen <sup>1</sup>

*In het artikel "De top vijf van de industrie in 1999" in de Industriemonitor van mei 2000 is kort ingegaan op de forse groei van het omzetvolume in dat jaar van de glas-, aardewerk-, cement- en kalkindustrie, ook wel kortweg de bouwmaterialenindustrie genoemd. In dit artikel worden de ontwikkelingen van de bouwmaterialenindustrie in 1999 in een wat breder kader en meer in detail besproken.*

## Inleiding

Bouwmaterialen worden in hoofdzaak geproduceerd in de glas-, aardewerk-, cement- en kalkindustrie. Daarnaast is ook de houtindustrie een belangrijke producent van bouwmaterialen. De twee bedrijfsklassen tezamen zijn goed voor ongeveer 6% van de totale industriële werkgelegenheid. Het aandeel van de bouwmaterialen in de totale industriële productiewaarde ligt tussen vier en vijf procent. Van de productie wordt ongeveer 20% rechtstreeks van de producenten naar buitenlandse afnemers geleverd. Dit is weinig in vergelijking met de totale industrie die ongeveer 50% van de omzet rechtstreeks op de buitenlandse markt afzet. Het aandeel van de bouwmaterialen in de internationale handel is dan ook laag en bedraagt nog geen half procent. Dit lage aandeel is te verklaren uit de aard van de producten. Veel bouwmaterialen hebben namelijk een relatief lage toegevoegde waarde. Dit gegeven bij de veelal ongunstige fysieke verhoudingen van bouwmaterialen belemmert een transport over grotere afstand. De ongunstige fysieke verhoudingen hebben betrekking op het feit dat veel bouwmaterialen, zoals bijvoorbeeld betonwaren, een klein volume koppelen aan een hoog gewicht of net andersom, zoals bijvoorbeeld minerale wol, een laag gewicht met een zeer groot volume.

Door deze factoren zijn de producenten voor hun afzet in hoofdzaak aangewezen op de binnenlandse regionale markten. Met uitzondering van de grensstreken betekent dit dat er weinig concurrentie uit het buitenland is. Dat geldt met name voor producten zoals cement, betonmortel, betonwaren, kalkzandstenen en bakstenen. Een uitzondering vormen een aantal keramische producten, zoals wand- en vloertegels, plavuizen en sanitair. Deze producten ondervinden concurrentie uit met name Zuid Europese landen en voormalige Oostblok landen.

Niet alleen voor de producten maar ook voor de grondstoffen die voor de productie van bouwmaterialen nodig zijn geldt dat de toegevoegde waarde laag is en de transportkosten hoog zijn. De bouwmaterialenproducenten vestigen zich dan ook bij voorkeur daar waar de benodigde grondstoffen voorhanden zijn, zoals bijvoorbeeld de baksteenfabrikanten bij de klei-afzettingen langs de grote rivieren en de cementindustrie bij kalksteenvoorkomens van voldoende omvang. Ook locaties langs de grote waterwegen zijn populaire vestigingsplaatsen vanwege de mogelijkheid van aan- en afvoer per schip, waardoor de transportkosten laag gehouden kunnen worden.

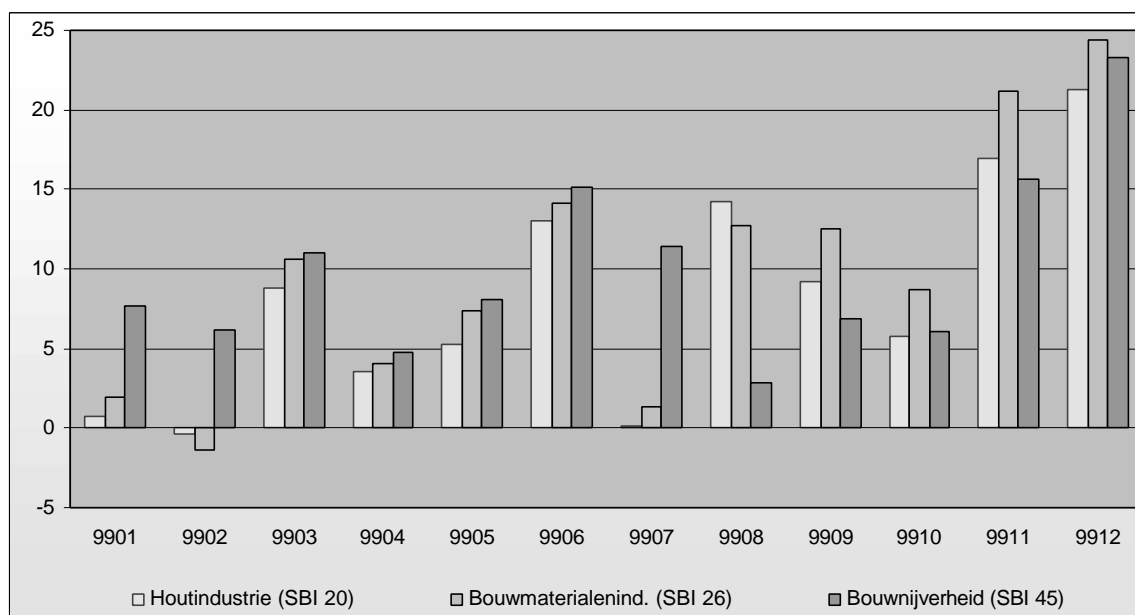
## De bouwnijverheid en de bouwmaterialenindustrie

Dat de bouwmaterialenindustrie het leeuwendeel van haar producten afzet aan de bouwnijverheid (SBI 45) zal voor niemand een verrassing zijn. Aangezien de bouwnijverheid conjunctuurgevoelig is, geldt dit bijgevolg ook voor de bouwmaterialenindustrie. Het gunstige economische klimaat in 1999 heeft de bouwnijverheid geen wind-eieren gelegd. De bouw realiseert in dit jaar namelijk een omzetstijging van 11% ten opzichte van 1998. Deze stijging zien we zowel bij de burgerlijke en utiliteitsbouw als bij de grond-, weg- en waterbouw.

Een deel van de toename in de burgerlijke en utiliteitsbouw kan worden verklaard uit de waardestijging van de in 1999 verleende bouwvergunningen. Voor projecten met een bouwsom van 50 duizend gulden en meer worden in dit jaar voor een totaalbedrag van 36,3 miljard gulden vergunningen verleend. Dat is ten opzichte van 1998 een toename van bijna 2,4 miljard gulden. Van deze toename komt 0,9 miljard gulden voor rekening van de utiliteitsbouw en 1,5 miljard gulden voor rekening van de nieuwbouw van woningen. In totaal wordt er in 1999 voor een bedrag van ruim 17 miljard gulden aan bouwvergunningen verleend voor nieuw te bouwen woningen. Dat is ruim 9% meer dan in het voorliggend jaar. In aantallen gemeten dalen de verleende bouwvergunningen voor woningen echter met ruim 3 duizend stuks ten opzichte van 1998, naar ruim 84 duizend stuks. Prijseffecten spelen in de waardetoename van het aantal verleende bouwvergunningen voor woningen slechts een ondergeschikte rol. De prijsontwikkeling van de kostenbestanddelen voor het bouwen van woningen blijft in 1999 namelijk net onder de 2% toename. De verklaring voor de waardetoename bij een gedaald aantal is een verschuiving van goedkopere naar duurere woningen. Terwijl het aantal afgegeven vergunningen voor goedkope en middeldure woningen ten opzichte van 1998 met ongeveer 6850 stuks daalt, neemt het aantal afgegeven vergunningen voor dure woningen, dat zijn woningen met een bouwsom van 261 duizend gulden en meer exclusief BTW, met 3380 stuks toe. Het rotsvaste vertrouwen van de consument in de economie, de lage hypotheekrente en de toegenomen koopkracht stimuleert de vraag naar grotere en duurder uitgevoerde woningen. Zo is de inhoud van nieuw gebouwde huurwoningen in 1999 gemiddeld 352 m<sup>3</sup> tegen 320 m<sup>3</sup> in 1998 en voor eigen nieuwbouwwoningen 511 m<sup>3</sup> tegen 490 m<sup>3</sup> in 1998. De gemiddelde bouwkosten per woning stijgen van 1998 op 1999 voor de huurwoningen van 114 duizend gulden naar 127 duizend gulden en voor de eigen woningen van 188 duizend naar 205 duizend gulden.

<sup>1</sup> De auteur is werkzaam bij de Sector Industrie van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Figuur 1. Procentuele omzetmutatie ten opzichte van dezelfde maand voorgaand jaar.



Naast de waardetoeename van het aantal verleende bouwvergunningen hebben ook de weersomstandigheden in 1998 invloed op de bouwactiviteiten in het jaar 1999. Door de aanzienlijk meer dan gemiddelde hoeveelheid neerslag in het najaar van 1998 lopen veel projecten vertraging op, zowel in de uitvoering als in de aanvang. Deze vertraging leidt tot een overloop van de projecten naar 1999 en dit heeft uiteraard invloed op de afzet van de bouwmaterialenindustrie in de beide jaren.

In 1999 profiteren de bouwmaterialenproducenten duidelijk van de toegenomen bouwactiviteit in Nederland, zoals in bovenstaande grafiek te zien is.

#### De minerale bouwmaterialenindustrie, SBI 26

Zoals al werd opgemerkt is 1999 voor de producenten van bouwmaterialen een gunstig jaar geweest. Dat geldt zeker voor de producenten van minerale bouwmaterialen. In vergelijking met 1998 neemt de omzet van deze bedrijfsklasse met bijna 10% toe terwijl de afzetprijzen nagenoeg gelijk blijven. Dit betekent een volumestijging van de omzet van 10%. Dit is de grootste toename van het omzetvolume binnen de hele industrie in 1999.

Het productievolume, dat de reële ontwikkeling van de toegevoegde waarde weergeeft, komt ruim 8% hoger uit dan in 1998. Dit is het hoogste groeipercentage binnen de gehele industrie. Uit voorlopige cijfers van Eurostat blijkt dat dit percentage zeer gunstig afsteekt tegen de ruim 1% stijging die de bedrijfsklasse gemiddeld over de EU genomen realiseert.

De omzet van de bedrijven met 20 en meer werknemers, een kleine 300 stuks, komt in 1999 uit op ruim 10 miljard gulden. De bedrijfsklasse telt echter ook nog ruim 2000 kleine bedrijven, dat zijn bedrijven met minder dan 20 werknemers. Wanneer de kleine bedrijven worden meegeteld dan kan de omzet van de totale bedrijfsklasse in 1999 op een kleine 13 miljard gulden geschat worden. In totaal hebben de ongeveer 2300 bedrijven in deze bedrijfsklasse zo'n 33 duizend mensen op de loonlijst staan.

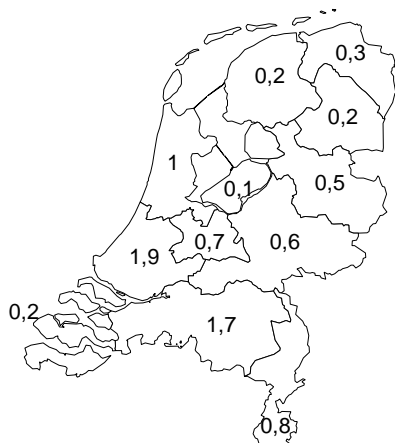
Naar producten bezien is met name de omzet van betonmortel en van beton- en cementwaren fors toegenomen in 1999. Ten opzichte van het voorgaand jaar bedraagt de omzetstijging respectievelijk bijna 16% en ruim 14%. Bij de betonmortel wordt onderscheid gemaakt naar stortklare betonmortel en overige mengsels. Overige mengsels betreffen met name de droge mortels en de prefab-metselspecie. De afzet van deze producten bedraagt in 1998 ruim 0,6 miljoen m<sup>3</sup> en in 1999 ruim 0,7 miljoen m<sup>3</sup>.

De afzet van stortklare betonmortel komt in 1999 uit op een totaal van 8,2 miljoen m<sup>3</sup> tegen 8,0 miljoen m<sup>3</sup> in 1998. De meeste betonmortel is bestemd voor de woningbouw, in 1999 totaal 3,8 miljoen m<sup>3</sup>. Ten opzichte van 1998 is dit is een toename van 35%.

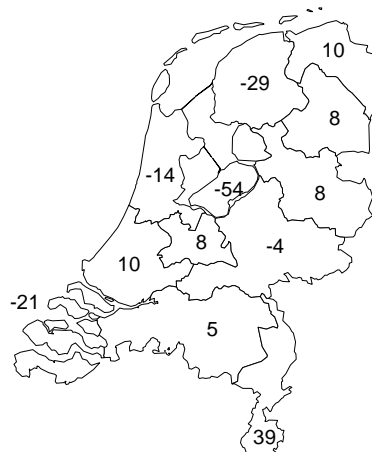
Per provincie bezien is Zuid-Holland het grootste afzetgebied binnen Nederland met een totaal van bijna 1,9 miljoen m<sup>3</sup> stortklare betonmortel, op de tweede plaats gevolgd door Noord-Brabant met 1,7 miljoen m<sup>3</sup>.

De ontwikkelingen in de afzet van betonmortel verschillen fors per provincie. Procentueel gezien is de toename van de afzet in de provincie Limburg het grootste, bijna 40%.

Afzet betonmortel per provincie, miljoen m<sup>3</sup>



Procentueel verschil afzet betonmortel  
1999 t.o.v. 1998



In de linker kaart zijn de procentuele verschillen in de afzet van stortklare betonmortel in 1999 ten opzichte van 1998 per provincie weergegeven. De rechter kaart geeft een overzicht van de in 1999 afgezette hoeveelheden betonmortel per provincie in miljoen m<sup>3</sup>.

De groei van de beton- en cementwaren zit met name in de geprefabriceerde bouwelementen. In 1999 komt de omzet van deze producten ruim 300 miljoen gulden hoger uit dan in 1998, een stijging van bijna 20%, en belooft een totaalbedrag van ruim 2,1 miljard gulden. Ook de betonnen vloerelementen laten een omzettoename van bijna 20% zien ten opzichte van het voorgaand jaar tot een totaal van bijna 0,9 miljard gulden. Opmerkelijk is de slechts geringe toename van de omzet van betonnen bouwblokken en kalkzandstenen. Deze haalt amper de 2%.

Ook de vraag naar bakstenen is in vergelijking met 1998 in 1999 fors toegenomen. De omzet komt ongeveer 10% hoger uit op een totaalbedrag van 639 miljoen gulden. In hoeveelheden uitgedrukt is de procentuele toename van de afzet ongeveer even groot, waardoor de totale afzet in 1999 uitkomt op ruim 1600 miljoen stuks waalformaat.

De keramische tegelindustrie kent in 1999 geen groei van de omzet, maar handhaaft het niveau van 1998, totaal 212 miljoen gulden. Aangezien de prijzen ten opzichte van 1998 niet wijzigen blijft het omzetvolume gelijk.

Ondanks het feit dat de transportkosten van bouwmaterialen en mineralen hoog zijn en daarom transport zoveel mogelijk beperkt wordt, hebben de toegenomen bouwactiviteiten en de daarmee gepaard gaande grotere vraag naar bouwmaterialen toch een positieve uitstraling naar het goederenvervoer. In 1999 neemt het tonnage van door Nederlandse vrachtoertuigen vervoerde bouwmaterialen en ruwe mineralen met bijna 17% toe in vergelijking met het voorliggend jaar. In totaal worden ruim 160 miljoen ton bouwmaterialen en ruwe mineralen vervoerd. Dat is ruim een kwart van het totale over de weg door Nederlandse vrachtauto's vervoerde tonnage.

#### De houtindustrie, SBI 20

Alhoewel de groei van de houtindustrie (exclusief houten meubelen) een stuk minder uitbundig is dan die van de minerale bouwmaterialenindustrie, mag deze bedrijfsklasse toch niet klagen over de gang van zaken in 1999. Ten opzichte van het voorgaand jaar neemt de omzet met 4,5% toe. De afzetprijzen stijgen slechts marginaal met 0,2%, en dit betekent dat het omzetvolume per saldo met ruim 4% toeneemt.

Het productievolume van de bedrijfsklasse, dat de reële ontwikkeling van de toegevoegde waarde weergeeft, neemt ten opzichte van 1998 met 1,7% toe. Dat is wat lager dan de productievolume-ontwikkeling die de houtindustrie gemiddeld in de hele EU realiseert. Volgens voorlopige cijfers van Eurostat komt die uit op ruim 2%.

De omzet van de bedrijven met 20 en meer werknemers, een kleine 200 stuks, komt in 1999 uit op 3,3 miljard gulden. Ruim 60% van deze omzet betreft schrijn- en timmerwerk voor bouwwerken. Net als de minerale bouwmaterialenindustrie kent ook deze bedrijfsklasse veel kleine bedrijven, ongeveer 2800. Wanneer deze bedrijven worden meegeteld dan kan de omzet in 1999 voor de totale bedrijfsklasse geschat worden op ruim 5 miljard gulden. In totaal hebben de ongeveer 3000 bedrijven in deze bedrijfsklasse ruim 19 duizend mensen op de loonlijst staan.

Op productniveau zijn van de kleine bedrijven geen verkoopcijfers bekend, maar wel van de bedrijven met 20 en meer werknemers. Bij deze bedrijven neemt de omzet van het schrijn- en timmerwerk voor bouwwerken in 1999

met bijna 8% toe vergeleken met het voorliggend jaar en komt uit op een totaalbedrag van bijna 2,1 miljard gulden.

Het grootste gedeelte van dit bedrag betreft het schrijnwerk: de fabricage van houten deuren, ramen en kozijnen. De omzet van deze producten groeit met zo'n 8% tot een totaal van 816 miljoen gulden.

Opmerkelijk is dat de met de houten uitvoering concurrerende producten van kunststof, aluminium en staal, niet allemaal profiteren van de hogere bouwproductie in 1999. Alleen ramen en kozijnen van aluminium laten een toename van de omzet zien en wel met 7% ten opzichte van het voorliggende jaar, tot een totaalbedrag van 500 miljoen gulden. Daarentegen daalt de omzet van ramen en kozijnen uit kunststof met bijna 3% tot 281 miljoen gulden. De omzet van de stalen uitvoeringen blijft in 1999 gelijk aan die van 1998 op een totaal van 353 miljoen gulden.

Het overig timmerwerk, dakconstructies, wanden, panelen en trappen, laat een omzettoename zien van 20% in vergelijking met 1998, tot een totaal bedrag van 389 miljoen gulden.

Voor de grondstoffenvoorziening, voornamelijk hout, is de bedrijfsklasse in hoofdzaak aangewezen op het buitenland. De toename van de omzet van de houtindustrie heeft dan ook direct invloed op de houtimport. In vergelijking met het voorgaand jaar neemt deze in 1999 met bijna 7% toe tot een bedrag van bijna 2,5 miljard gulden. Aangezien de importprijzen niet gewijzigd zijn ten opzichte van 1998 betekent dit een volumetoename van de import van eveneens 7%.

#### *De vooruitzichten voor 2000*

De op dit moment beschikbare cijfers van het CBS wijzen op een verdere groei in het jaar 2000:

- De architectenbureaus hebben eind december 1999 voor een totaal bedrag van bijna 49,5 miljard gulden aan onderhanden ontwerpen. Dat is 9% meer dan eind december 1998. Het betreft hier projecten van 500 duizend gulden en meer.
- De hout- en bouwmaterialenindustrie realiseert in het eerste kwartaal van 2000 een omzettoename van ongeveer 11%.

Ook volgens het Centraal Planbureau zijn de vooruitzichten voor zowel de bouwnijverheid als de hout- en bouwmaterialenindustrie voor het jaar 2000 gunstig. In het Centraal Economisch Plan 2000 wordt voor de bouwnijverheid een volume-ontwikkeling van de binnenlandse afzet en van de bruto toegevoegde waarde tegen factorkosten van 4,25% voorzien.

Voor de hout- en bouwmaterialenindustrie is de prognose van het Centraal Planbureau 2000 een volumetoename van 3,5% van de bruto toegevoegde waarde en een volume-ontwikkeling van de werkgelegenheid van 1,5% in 2000. Daarbij zal de prijsontwikkeling van de bruto productie driekwart procent bedragen.